

ПОСІБНИК

із упровадження на місцевому
рівні порядку денного
«Жінки, мир, безпека»

Посібник створено в рамках проєкту «Посилення спроможності та взаємодії суб'єктів виконання обласного плану дій «Жінки. Мир. Безпека», що впроваджується ЖОМГО «Паритет» за підтримки МБФ «Український жіночий фонд» та Уряду Канади.

Його зміст є відповідальністю ЖОМГО «ПАРИТЕТ» і не обов'язково відображає позицію МБФ «Український жіночий фонд» та Уряду Канади.

Посібник із упровадження на місцевому рівні порядку денного «Жінки, мир, безпека» : навчально-методичний посібник, авторки-укладачки: С. Євченко, О. Остапчук, Н. Тарасенко. Житомир: ФОП Оржехіський, 2024. 44 с.

ЗМІСТ

Вступ..... 4

Чому важливо впроваджувати порядок денний "Жінки, мир, безпека"? 5

Для чого громаді гендерний портрет? Навіщо збирати статистику,
розділену за статтю/ гендерну статистику?..... 8

Навіщо проводити гендерний аналіз та як це можна робити?.....10

Чим відрізняються гендерний аудит підприємства,
установи та організації, аудит доступності та гендерний аудит
безпеки?.....14

Чому оцінка гендерного впливу важлива в контексті безпекових заходів, політик та
програм?.....20

Які переваги гендерно орієнтованого врядування?..... 22

Як забезпечити справедливість при розподілі бюджетних коштів?..... 25

Як організувати системну роботу з надання послуг внутрішньо переміщеним
особам у притулках (шелтерах)?.....28

Словник.....38

Вступ

Мета посібника із впровадження на місцевому рівні порядку денного «Жінки, мир, безпека» – забезпечити органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування знаннями й інструментами, які допоможуть створити місцевий, а також реалізувати Національний і обласний плани з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року, а відтак побудувати безпечні громади для жінок і чоловіків різного віку, забезпечити розвиток громад незважаючи на воєнний стан, подолати наслідки війни, врахувати гендерні аспекти під час відновлення.

Безпека не є постійним явищем. Її потрібно забезпечувати, розвивати і підтримувати. Вона полягає у здатності громади запобігати і ефективно реагувати на надзвичайні події та виклики для збереження життя і здоров'я людей різної статі, віку, соціального стану, адже саме людина в центрі уваги порядку денного «Жінки, мир, безпека».

Посібник допоможе відповісти на низку запитань під час впровадження заходів національного та обласного планів дій, створить основу для розроблення місцевого плану з реалізації Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека», сприятиме включенню гендерної складової на різних рівнях його створення та реалізації.

Радниця з гендерних питань начальника
Житомирської обласної військової адміністрації,
очільниця коаліції «Житомирщина – 1325»

Наталія ТАРАСЕНКО

**Чому важливо впроваджувати
порядок денний "Жінки, мир, безпека"?**

Сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України, питання безпеки є надзвичайно важливими. Світова практика та досвід України доводить, що війна по-різному впливає на жінок та чоловіків, на їхнє становище, життя та здоров'я, психічний стан, економічні можливості тощо.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» – важливий міжнародний документ, який декларує не лише непропорційний та унікальний вплив війни на різні групи жінок, а й потребу залучення жінок до миротворчих процесів, питань відновлення, подолання наслідків військового конфлікту.

Резолюція стала інституційною рамкою для інтеграції жінок до безпекового кластеру питань. Цей документ – про важливу роль жінок у запобіганні та врегулюванні конфліктів та розбудові миру, а також – про участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень у тому числі й щодо реагування на збройну агресію та постконфліктне відновлення.

Основні сфери реалізації резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»

Попередження	Запобігання сексуальному та гендерно зумовленому насильству; усвідомлення гендерної проблематики у системах раннього попередження конфліктів
Захист	Захист прав жінок і дівчат у мирний період та під час конфлікту. Покращення безпеки жінок і дівчат, їх фізичного та психічного здоров'я, економічної безпеки та загального добробуту.
Участь	Сприяння рівноправній та всебічній участі жінок в усіх питаннях миру та безпеки і питаннях, пов'язаних з конфліктом, у мирних переговорах. Збільшення кількості жінок на всіх рівнях міжнародних, національних і регіональних інституцій, що приймають рішення та налагодження партнерських відносин з місцевими жіночими організаціями.
Відновлення	Забезпечення рівного розподілу допомоги між жінками і дівчатами та чоловіками і хлопцями. Врахування різних потреб жінок і дівчат та чоловіків і хлопців у наданні допомоги та відновленні. Відновлення справедливості, в тому числі кримінальне переслідування осіб, винних у сексуальних та гендерно зумовлених злочинах.

Резолюція була прийнята у 2000 році і за цей час понад 85 країн світу прийняли національні плани дій щодо жінок, миру та безпеки. Це обов'язкові до виконання документи, які адаптують Резолюцію РБ ООН 1325 до реалій кожної держави. Жінки

традиційно бідніші і відповідно вразливіші. Тому економічне, фізичне, психологічне й сексуальне насильство більше стосується жінок, тим більше загострюється в кризові моменти. В той же час Резолюція зазначає, відзначив, що залучення жінок до врегулювання конфліктів і відбудови мирного життя пришвидшує настання миру, а постконфліктне і післявоєнне суспільство швидше відновлюється, і стає уважнішим до гуманітарних питань: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, права людини та інші.

Україна стала першою державою, яка прийняла Національний план дій щодо виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» у період збройного конфлікту. Він був прийнятий у лютому 2016 року

У зв'язку з продовженням збройної агресії російської федерації проти України, тимчасової окупації російською федерацією Автономної Республіки Крим у 2020 році було актуалізовано нові виклики та проблеми, розв'язання яких не було передбачено Національним планом на період до 2020 року.

У 2020 році результати оцінки виконання Національного плану дій до 2020 року були покладені в основу другого Національного плану дій щодо виконання Резолюції РБ ООН 1325 до 2025 року, який оновлено у 2022 році. Однією зі стратегічних цілей було визначено «забезпечення захисту від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройного конфлікту та в мирний час)».

Нині Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України набув особливої актуальності в контексті протидії гендерно зумовленому насильству, зокрема сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом (СНПК).

Варто зазначити, що будь-які кризи та катаклізми посилюють існуючу соціальну нерівність людей. Це підтверджують дослідження з оцінки гендерного впливу ситуації з COVID-19¹. В Україні наразі маємо гендерні виклики в контексті війни². Насамперед, це збільшення кількості жінок і чоловіків з числа вразливих категорій населення; підвищені ризики смертності чоловіків через участь у воєнних діях. Чоловіки не мають права виїжджати за межі держави на час воєнного стану, що призводить до розлуки з сім'ями. Також підвищені ризики для життя жінок і чоловіків з числа цивільного населення через обстріли, наслідки руйнування інфраструктури, стреси тощо. На прифронтових, окупованих та деокупованих територіях українки/українці не можуть отримати своєчасну та необхідну допомогу. Велику проблему становить сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК). Гострою є вимушена необхідність пошуку та реструктурування джерел доходів жінок і чоловіків у зв'язку з переміщенням чи закриттям підприємств через воєнні дії. На жінок часто лягає подвійний тягар, обумовлений необхідністю мігрувати за кордон та/чи самотужки опікуватися дітьми або старшими родичами.

¹ Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з COVID-19 в Україні // https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-08/Infographics_UN_Women_UKR.pdf

² Гендерний вимір війни: результати аналітичного дослідження / упоряд. Аналітичний центр ЮрФем Асоціації жінок-юристок України ЮрФем. Львів, 2023. – 115 с.

Викликом є й питання реінтеграції військовослужбовців/військовослужбовиць та ветеранок/ветеранів війни до мирного життя.

Національний план дій локалізується на регіональному та місцевому рівнях, тобто враховуються проблеми і пріоритети області, громади, забезпечується створення гендерно чутливої системи ідентифікації безпекових викликів, запобігання цим викликам і реагування на них, налагоджується співпраця з громадянським суспільством. З цією метою у регіонах активно створюються коаліції з локалізації та виконання обласних планів дій на виконання національного плану.

Для чого громаді гендерний портрет?

Навіщо збирати статистику, розділену за статтю/ гендерну статистику?

Збирання статистичних та адміністративних даних із розподілом за статтю є важливим інструментом формування та реалізації ефективної політики в інтересах громади. Статистика дає інформацію про соціально-демографічні особливості таких груп, як жінки та чоловіки. Наприклад, інформація про рівень оплати праці, відсоткове співвідношення чоловіків та жінок на різних посадах, про рівень освіти і поширеність різних хвороб, частки жінок і чоловіків у певних сферах життєдіяльності, а також як отримувачів послуг тощо. Цінним інструментом на місцевому рівні щодо впровадження гендерного підходу в управлінській діяльності може стати гендерний портрет або гендерний профіль громади, окремих галузей і навіть організацій та установ.

Формат гендерного портрету (гендерного профілю) територіальної одиниці надає можливість органам місцевого самоврядування та органам влади максимально конкретизувати поняття «населення». Інформація щодо демографічних показників, стану здоров'я, освіти, економічної діяльності, участі в прийнятті рішень, користування пільгами, громадської та політичної активності тощо надає можливість під час розроблення місцевих цільових програм та заходів бачити конкретні цільові групи і, відповідно, ефективніше використовувати кошти місцевого бюджету.

Збір та накопичення статистичних даних, розділених за статтю, дозволяє подивитися на ситуацію з урахуванням різноманітних показників, дізнатися про реальне становище жінок і чоловіків, отримати можливість приймати рішення та здійснювати політику в інтересах різних груп жінок та чоловіків, визначити проблемні галузі або напрями, оцінити динаміку перетворень, аби впливати на задоволення практичних та стратегічних потреб як дівчат/жінок, так і хлопців/чоловіків.

Статистика, розділена за статтю, є основним інструментом гендерного інтегрування, оскільки є сталим елементом усіх різноманітних методик гендерного аналізу. Вона дає необхідну інформацію як для кращого розуміння ситуації (може вказати на потенційно проблемні галузі та конкретні групи жінок і чоловіків), так і для виправлення дисбалансів. Означені дані відображають відмінності та нерівності у становищі жінок і чоловіків у різних сферах життя, тому розробка та використання гендерно розділених статистичних даних – відповідальна частина підготовки стратегічних документів громади, місцевих цільових програм, розробки системи їх моніторингу й оцінки, а також проведення оцінки гендерного впливу.

Головними сферами вимірювання гендерної рівності за офіційно наявною статистикою є структура населення та його зміни, шлюбний статус, народжуваність, здобуття освіти, охорона здоров'я, економічна діяльність, доходи, політичні повноваження, домашнє насильство тощо. Частину інформації акумулює Держстат, Головне управління статистики області, частина інформації наявна безпосередньо в органах державної влади та місцевого самоврядування, за потреби можна проводити додаткові дослідження, фокус-групи, анкетування тощо. ***Зауважимо, що інформація Держстату та Головного управління статистики щодо чисельності постійного населення та інша інформація за період дії воєнного стану може бути надана після завершення терміну подання статистичної та фінансової звітності, встановленого***

Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Орієнтовними етапами підготовки гендерного портрету можуть бути наступні:

- 1) підготовчий (формування технічного завдання; організація діяльності робочої групи; формування орієнтовної структури портрету);
- 2) формування аналітичної частини портрету на основі даних, розділених за статтю (збір наявних статистичних даних, проведення додаткових досліджень, обробка зібраної інформації, її рубрикація, формування аналітичних коментарів);
- 3) підготовка висновків та рекомендацій;
- 4) організація комунікаційної кампанії-презентації гендерного портрету. За формою гендерний портрет може складатися з двох частин: обов'язкова інформація та факультативна.

Наприклад, Житомирська міська рада спільно з Головним управлінням статистики в Житомирській області на системній основі працює над збором та поширенням даних, розділених за статтю, для використання в роботі органу місцевого самоврядування. Підготовлено два аналітичних дослідження «Гендерне обличчя Житомира: вчора, сьогодні, завтра», у яких охоплено період з 2008 до 2018 року. У дослідженнях **на основі даних державної статистичної та адміністративної звітності** наведений аналітичний огляд за наступними розділами: демографічна ситуація, освіта, стан здоров'я, фізична культура, оздоровлення дітей, соціальний захист, діяльність Житомирської міської ради, стала міська мобільність, діяльність громадських організацій.

Гендерний профіль громади готується щорічно, з кожним роком збільшується кількість галузей, у яких збираються дані, розподілені за статтю. Загалом такі дані наявні за період з 2008 по 2022 рік, що дає змогу відстежувати тенденції та прогнозувати політику в інтересах жінок і чоловіків та /або їх груп. Режим доступу: <https://zt-rada.gov.ua/?departments=254>

Отже, наявність гендерної статистики створює передумови для прийняття виважених та ефективних управлінських рішень, тому що насамперед увиразнює різні групи жінок і чоловіків, робить їх видимими як тих, хто користується чи не користується певними послугами; як тих, хто надає певні послуги; тих, хто приймає і хто виконує рішення. Чому важливо виділяти різні цільові групи? Передусім тому, що різні групи жінок і чоловіків можуть мати як спільні потреби й проблеми, так і відмінні. Жінки і чоловіки можуть виконувати як спільні соціальні ролі, так і відмінні. А це, у свою чергу, впливає на їхні можливості, зайнятість, структуру часу, розподіл професійних та сімейних обов'язків, особливості дозвілля та самореалізацію в цілому.

Гендерна статистика надає об'єктивності та створює основу для прийняття обґрунтованих рішень. У цьому аспекті особливо важливим є вміння інтерпретувати розподілені за статтю статистичні дані. Це потребує аналітичних здібностей та такої професійно важливої якості, як гендерна чутливість.

На базі гендерної статистики можна робити гендерний аналіз, виявляти тенденції, прогнозувати зміни та розвиток, визначати пріоритети, обирати ефективні канали комунікації (міжособистісний чи медійні), відстежувати ефективність комунікаційних дій, здійснювати моніторинг та оцінку рішень, проєктів та політики. Систематичний збір

розподілених за статтю статистичних даних дає можливість аналізу ситуації щодо того, чи долаються гендерні розриви (дисбаланси) у різних сферах суспільного життя.

Упровадження гендерного підходу потребує розуміння становища жінок і чоловіків у певному соціокультурному середовищі, врахування в управлінській чи проєктній роботі практичних і стратегічних потреб представників різної статі, гендерночутливу поведінку та відмову від упереджень, критичне ставлення до гендерних стереотипів, що забезпечуватиме вирішення проблем та суспільні зміни в інтересах жінок і чоловіків.

Навіщо проводити гендерний аналіз та як це можна робити?

Гендерний аналіз – вивчення відмінностей між жінками та чоловіками в умовах, потребах, рівнях участі, доступу до ресурсів та управління ними, повноваженнях у прийнятті рішень тощо, зумовлених усталеними в суспільстві гендерними ролями (нормами, очікуваними моделями поведінки, діяльністю, характерними рисами, що вважаються притаманними для чоловіків/жінок).

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86

Метою гендерного аналізу є з'ясування рівня забезпечення потреб та задоволення інтересів жінок і чоловіків, виявлення у відповідній сфері гендерних розривів, гендерної дискримінації, а також причин їх появи.

Існують різні способи практичного використання гендерного аналізу (види гендерного аналізу), які часто поєднуються для досягнення оптимального ефекту.

Умовно їх можна розділити на практико орієнтовані та кабінетні. Так, кабінетними можемо назвати оцінку гендерного впливу, гарвардський метод, ієрархія потреб Лонгве та інші. До практичних віднесемо мапування, аудит безпеки території, аналіз практичних та стратегічних гендерних потреб й інші.

Оцінка гендерного впливу (ОГВ) – це особливий вид гендерного аналізу, який застосовується для прогнозування та визначення того, який вплив проєкти, програми можуть мати на чоловіків та жінок. Цей метод покликаний спрогнозувати можливі позитивні й негативні наслідки (вигоди й ризики) реалізації стратегії чи політики для різних груп жінок та чоловіків, та ухвалити виважені управлінські рішення. ОГВ передбачає визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків управлінських рішень на становище різних груп жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути гендерні розриви та нерівність. Завданнями оцінки є:

- виявлення відмінностей у становищі, потребах, доступі до ресурсів різних груп жінок і чоловіків, на які матиме вплив програма чи заходи;
- визначення можливих позитивних і негативних наслідків впровадження програми/заходів для різних груп або конкретної групи жінок та чоловіків.

Оцінка гендерного впливу дозволяє оцінити потенційний вплив від впровадження політики, програми чи заходів на становище різних груп жінок і чоловіків. Ключове питання, на яке можна відповісти за результатами оцінки гендерного впливу – “Запропоновані цілі та дії зменшують, підтримують чи збільшують гендерну нерівність?”

Такий підхід дасть змогу розробляти заходи, спрямовані на зменшення чи усунення негативного впливу таких рішень, посилити очікуваний позитивний вплив або ж розширити перелік цільових груп, які його відчують.

Аналіз практичних та стратегічних потреб – один із дієвих гендерних інструментів – це аналіз практичних і стратегічних потреб. У науці його авторство належить Керолайн Мозер, разом із тим у Наказі Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року №86 подано визначення практичних і стратегічних потреб.

Практичні потреби переважно короткотермінові та невідкладні, пов'язані з повсякденними потребами в їжі, житлі, здоров'ї, доходах тощо. Вони зазвичай легко ідентифікуються жінками та чоловіками, їх можна задовольнити шляхом забезпечення конкретними ресурсами, в результаті покращують умови життя жінок та чоловіків. Коли йдеться про практичні потреби, то жінки й чоловіки розглядаються переважно як користувачі послуг (бенефіціари), при чому ініціативи, спрямовані покриття практичних потреб, не змінюють традиційні гендерні ролі.

Стратегічні потреби переважно довгострокові, пов'язані з нерівністю, браком ресурсів та освіти, вразливістю через бідність та насильство; не завжди легко ідентифікуються, їх можна задовольнити шляхом підвищення самосвідомості, активізації громадських організацій, надання освітніх послуг, посилення участі в процесах прийняття рішень. Вони пов'язані з розподілом праці, доступом до ресурсів і влади. Це – захист від домашнього насильства, рівна оплата праці жінок і чоловіків, ширша участь жінок в ухваленні рішень. Коли йдеться про стратегічні потреби, жінки та чоловіки розглядаються як рушії змін, і в результаті покращується їх становище в суспільстві. Тому заходи, проекти та ініціативи стратегічного характеру мають потенціал до трансформації гендерних відносин у суспільстві. Наприклад, послуга з видачі гігієнічних і продуктових гуманітарних наборів для внутрішньо переміщених осіб вочевидь спрямована на задоволення їхніх практичних потреб, і це безперечно важливо. Разом із тим працівниці/ки громадських організацій вбачають сенс, щоб додати до цієї послуги стратегічний елемент. Так з'явилися практики, де послуга з видачі гуманітарних наборів надається в поєднанні з психологічною, інформаційною чи послугою у сфері неформальної освіти. Завдяки цьому учасниці (бо серед ВПО жінки суттєво переважають) отримують компетенції, необхідні для самозайнятості, психологічної стійкості, фінансової та інформаційної грамотності тощо. Звісно такі послуги і пропозиції мають бути оптимальними за часовими, безпековими, етичними та іншими характеристиками для цільової аудиторії.

Або ж інший приклад. Поміркуймо над варіантами допомоги для осіб з інвалідністю, кількість яких (особливо серед чоловіків) у зв'язку з воєнними діями в Україні буде збільшуватися. Серед способів допомоги та інтеграції можуть бути як соціальні виплати, так і, наприклад, програми зі створення робочих місць. Соціальна виплата є необхідною, бо спрямована на задоволення практичних запитів людини, але мало ймовірно, що вона сприятиме досягненню стратегічних інтересів. Тому є суспільний запит на розробку програм, у тому числі для вразливих категорій населення, які задовольнятимуть стратегічні гендерні потреби. Фактично це допоможе жінкам і чоловікам змінити соціальний статус із вразливих на самозарадних, або ж розширити діапазон соціальних ролей, подолавши обмеження, обумовлені станом здоров'я, місцем проживання, сімейним статусом тощо. Гостро також постає питання реінтеграції ветеранів та ветеранок до мирного життя. Розробка ініціатив, де дотримано баланс практичних і стратегічних гендерних потреб, передбачає їх дослідження серед різних цільових аудиторій, розуміння того факту, що потреби різних груп населення можуть стрімко змінюватися, важливо розуміти канали комунікації, якими користуються жінки і чоловіки. Будучи причетними до

розробки політик і процедур чи надання послуг, додайте до вашої професійної оптики питання про співвідношення ініціатив (дій, заходів), спрямованих на задоволення практичних і стратегічних гендерних потреб. Пам'ятаймо, щоб забезпечити стабільний розвиток при розробці політик, програм та проектів, необхідно брати до уваги практичні та стратегічні потреби. Стратегічні потреби неможливо задовольнити без урахування практичних потреб. Діяльність, спрямована лише на задоволення практичних потреб, не матиме стійких результатів доти, доки не будуть взяті до уваги також і стратегічні потреби.

Метод «3R» – один із видів гендерного аналізу. Був розроблений для упровадження гендерного інтегрування у шведських муніципалітетах. Використання методу «3R» дозволяє виявити гендерний дисбаланс у певній галузі та вирішити проблеми, пов'язані з умовами та можливостями, доступними жінкам і чоловікам. Сутність методу полягає у системній відповіді на запитання: «Хто що отримує і на яких умовах?». «3R» позначають слова 1 – «Репрезентація», 2 – «Ресурси», 3 – «Реалії».

Цей метод був удосконалений в 2000-ні роки, і трансформувався у **«4R»**

- Аналіз репрезентації (представництва) жінок та чоловіків в різних структурах та на різних рівнях (англ. representation). Тут важливо зібрати розподілені за статтю дані про користувачів/користувачок певної послуги, надавачів/надавачок та осіб, які приймають рішення
- Аналіз розподілу ресурсів між жінками та чоловіками (англ. resources). При чому ресурсами залежно аналізованої сфери можуть бути час, гроші, приміщення, обсяг допомоги тощо.
- Аналіз умов, за яких розподіляються ці ресурси (англ. realia).
- Формулювання нових цілей і заходів та реалізація плану дій (англ. realization).

Гарвардський метод складається з трьох основних елементів:

- огляду видів діяльності, що базується на гендерному розподілі праці;
- огляд доступу і контролю, що включає перелік ресурсів, необхідних для виконання робіт і оцінку їх практичної користі;
- огляд факторів, що впливають на розподіл праці. Розглядається доступ і контроль у громаді.

Ієрархія потреб Лонгве

Становище чоловіків і жінок розглядається стосовно наступних ключових індикаторів розвитку:

- контроль над ресурсами;
- участь в прийнятті рішень;
- справедливість / рівність чоловіків та жінок;
- доступ до ресурсів;
- матеріальне благополуччя.

Мапування – це прикладна методика вивчення особливостей індивідуального або групового мислення, відповідно гендерне мапування – це врахування гендерних особливостей, потреб та інтересів жінок і чоловіків громади.

Усі види гендерного аналізу мають спільні позиції, зокрема:

- виявлення реального внеску жінок та чоловіків в різні сфери життя суспільства;
- збір статистики, розподіленої за статтю; аналіз проблеми розподілу праці;

- визнання та аналіз проблем недооцінки внеску жінок у розвиток суспільства та неврахування досвіду жінок на рівні прийняття рішень.

Основою для здійснення гендерного аналізу є збір даних, розподілених за статтю та їх інтерпретація.

Чим відрізняються гендерний аудит підприємства, установи та організації, аудит доступності та гендерний аудит безпеки території ?

На перший погляд може скластися враження, що йдеться про один і той же процес, однак між цими аудитами є суттєва різниця.

Загалом в широкому сенсі аудит – це оцінка організації, системи, процесів, підприємства, проекту, продукту, тощо, тобто об'єктивний аналіз для їх вдосконалення, заснований на спостереженнях, перевірках, опитуванні та вивченні відповідних документів.

Гендерний аудит підприємства, установи та організації – покликаний оцінити стан забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків підприємствами, установами, організаціями, виявити існуючі проблеми, допомогти визначити шляхи скорочення гендерної нерівності. Окрім того, він допомагає проаналізувати зміни, що відбулися порівняно з результатами попереднього аудиту, а також підвищити рівень обізнаності працівників щодо застосування комплексного гендерного підходу в їхній діяльності.

Гендерний аудит може проводитися підприємствами, установами, організаціями різних форм власності на добровільній основі за ініціативи роботодавця, профспілкового органу або уповноважених представників трудового колективу. Він проводиться шляхом обстеження та самооцінювання внутрішніх організаційних процесів, організаційної структури підприємства, установи, організації.

Проведення гендерного аудиту дасть змогу проаналізувати наступне:

- як принципи забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків враховуються у кадровій політиці та діяльності підприємства, установи, організації (в тому числі через можливе включення гендерної складової до стратегічних, програмних, проектних, фінансових документів, планів та документів поточної діяльності підприємства, установи, організації);
- визначити механізми підвищення ефективності управління людськими ресурсами та розвитку потенціалу жінок і чоловіків з урахуванням їхніх ціннісних орієнтирів;
- забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, професійному навчанні, зокрема перепідготовці, підвищенні кваліфікації та розвитку кар'єри;
- забезпечення рівної плати за працю рівної цінності, тобто працю, що потребує однакової кваліфікації, таку саму або схожу роботу в однакових умовах, або працю, що є різною за змістом, але рівноцінною за об'єктивними критеріями (кваліфікацією, інтенсивністю, відповідальністю, умовами праці);
- створення умов праці, які дозволяли би жінкам і чоловікам проводити трудову діяльність на рівній основі, зокрема забезпечення можливостей поєднання трудової діяльності із сімейними обов'язками;
- створення безпечних для життя і здоров'я жінок і чоловіків умов праці;
- захисту від дискримінації, випадків сексуальних домагань, сексизму, мобінгу та інших проявів насильства за ознакою статі на робочому місці та формування нетерпимого ставлення до домашнього насильства;
- врахування практичних потреб різних груп жінок і чоловіків, які є отримувачами товарів / послуг, що надаються підприємством, установою, організацією;

- справедливого розподілу фінансових ресурсів;
- подолання гендерних стереотипів;
- підвищення обізнаності / удосконалення знань працівників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та застосування гендерних підходів в їхній діяльності.

Гендерний аудит рекомендується проводити за такими напрямками:

- політика підприємства, установи, організації щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (аналіз процесів прийняття рішень та участі в них жінок і чоловіків, статистичних та адміністративних даних, які характеризують діяльність підприємства, установи, організації у цій сфері);
- інформування (аналіз інформаційного забезпечення та висвітлення діяльності підприємства, установи, організації, у тому числі на їхніх офіційних веб-сайтах, з точки зору дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, навчальних друкованих та електронних інформаційно-роз'яснювальних матеріалів (інформаційних бюлетнів, брошур, плакатів, буклетів, відеоматеріалів, публікацій, фотографій, малюнків);
- кадровий потенціал та людські ресурси (гендерний аналіз кадрової політики та кадрового складу, причин плинності кадрів, розмірів оплати праці та винагороди працівників, індивідуальних програм професійного розвитку, результатів оцінювання працівників, а також виявлення ступеня розуміння принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та наявних знань як у керівництва, так і в працівників, визначення потреб у навчанні з питань гендерної рівності);
- умови праці (аналіз механізмів забезпечення безпеки праці, пільг і гарантій для працівників з дітьми, охорони материнства та батьківства);
- корпоративна та організаційна культура (аналіз системи цінностей підприємства, установи, організації, внутрішніх механізмів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, комунікації між працівниками).

Організація та порядок проведення гендерного аудиту затверджено наказом Мінсоцполітики № 448 від 09.08.2021 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями»³.

Гендерний аудит доступності – процес визначення архітектурних, інфраструктурних, інформаційних та комунікаційних перешкод, які обмежують доступ жінок і чоловіків з інвалідністю та/або їх груп до державних, муніципальних, інших видів послуг і призводять до прямої та непрямой дискримінації, соціальної ізоляції, відчуження та виключення⁴.

Аудит доступності проводиться на замовлення. Замовник конкретизує мету аудиту, межі об'єкту, обсяг планованого переобладнання. Перед проведенням аудиту доступності варто заздалегідь зібрати максимальну кількість інформації про об'єкт. Необхідно знати

³ <https://www.msp.gov.ua/documents/6081.html>

⁴ http://www.un.org.ua/images/documents/4494/Gender%20Accessibility%20Audit_brochure_UKR.pdf

будівельні стандарти (ДБН), які можуть знадобитися під час аудиту. Слід подбати про офіційний дозвіл на доступ. До групи, котра проводить аудит, входять, сертифікована особа та особи з інвалідністю, представники/представниці маломобільних груп.

Для проведення аудиту використовується такий інвентар:

рулетка (для вимірювання ширини, висоти, довжини);

штангенциркуль (для вимірювання товщини поручнів);

рівень (для вимірювання нахилів площин);

динамометр (для вимірювання сили відкриття та закриття дверей);

секундомір (для вимірювання часу закривання дверей ліфта);

диктофон (для запису даних аудиту);

фотоапарат (смартфон) (для знімання об'єкта, в т.ч. до і після завершення робіт з метою фіксації змін);

зошит/блокнот та ручка (для запису даних);

відповідний одяг (бажано зі світловідбиваючими елементами).

Можуть використовуватися інші інструменти, якщо необхідно провести більш специфічні виміри, наприклад, рівня шуму, освітлення чи загазованості.

За результатами аудиту доступності заповнюється відповідна анкета/протокол. Режим доступу⁵: <https://ud.org.ua/2017-11-15-14-12-34/anketa-viznachennya-dostupnosti>.

Гендерний аудит безпеки території – процес спостереження, аналізу та оцінки об'єкта або території стосовно рівня їх безпеки для жінок і чоловіків та/або їх груп, який проводиться безпосередньо на об'єкті або території із залученням усіх зацікавлених сторін (за проєктом «Безпечно для жінки – безпечно для усіх» Інформаційно-консультативного жіночого центру⁶:

Однією з важливих умов створення комфортного, зручного, доступного середовища в громаді є дослідження та врахування факторів безпеки й захищеності для різних груп жінок і чоловіків при прийнятті управлінських рішень. Організація та проведення гендерного аудиту безпеки на певній території в громаді із залученням людей різного віку, статі, стану здоров'я, місця проживання, сфери зайнятості і т.д. сприяє підвищенню безпеки для всіх мешканців/мешканок. Також гендерний аудит безпеки території може бути ефективним інструментом мобілізації громади, посилювати вплив громадськості на прийняття управлінських рішень.

Разом з тим під час обстеження території учасниці та учасники дізнаються більше інформації про фактори небезпеки і безпеки на території, де вони живуть, краще розуміють потреби інших людей, які живуть навколо, обмінюючись результатами та випрацьовуючи спільні рекомендації для покращення стану певної території.

Проведення гендерних аудитів безпеки території на постійній основі підвищує рівень безпеки в громаді, допомагає приймати доцільні управлінські рішення та поліпшує якість життя людей у цілому.

Завдання гендерного аудиту безпеки:

⁵ <https://ud.org.ua/2017-11-15-14-12-34/anketa-viznachennya-dostupnosti>

⁶ http://www.mled.org.ua/media/docs/Safe-cities_AUC-MLED-Gender-Forum-Nov2011.pdf.

- відстежити та оцінити зміни у просуванні гендерної рівності;
- встановити відправні точки та критерії для оцінювання прогресу;
- виявити проблеми й прогалини;
- надати рекомендації щодо ефективних та оптимальних стратегій і методів розв'язання виявлених проблем;
- інвентаризувати позитивні практики, спрямовані на досягнення гендерної рівності.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» від 6 вересня 2005 року № 2807-IV до об'єктів благоустрою населених пунктів належать:

1) території загального користування:

а) парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку, парки - пам'ятки садово-паркового мистецтва, спортивні, дитячі, історичні, національні, меморіальні та інші), рекреаційні зони, сади, сквери та майданчики;

б) пам'ятки культурної та історичної спадщини;

в) майдани, площі, бульвари, проспекти;

г) вулиці, дороги, провулки, узвози, проїзди, пішохідні та велосипедні доріжки;

ґ) пляжі;

д) кладовища;

е) інші території загального користування;

2) прибудинкові території;

3) території будівель та споруд інженерного захисту територій;

4) території підприємств, установ, організацій та закріплені за ними території на умовах договору.

2. До об'єктів благоустрою можуть належати також інші території в межах населеного пункту.

Отже, громадські простори – це відкриті простори, які жителі використовують для прогулянок, відпочинку, зустрічей та спілкування.

Важливо, щоб громадські простори були:

Комфортними – зручними, завдяки благоустрою пішохідних доріжок, місць для сидіння, підтриманню чистоти тощо.

Доступними – зручно розташованими, куди легко потрапити (безбар'єрне середовище, близькість зупинок громадського транспорту тощо). Громадські простори мають бути зручними для пішоходів та маломобільних груп, як-от:

вагітні жінки, літні люди, батьки з дитячими візками, діти, люди з інвалідністю, люди з важкими валізами/візками тощо.

Захищеними (безпечними) – захист від автомобілів, сонця, вітру, шуму, пилу та злочинності (наприклад, завдяки гарному освітленню, присутності людей у громадських місцях тощо).

Цікавими – наявність різних видів приємних активностей, наприклад, спілкування в кафе, заняття на спортивному майданчику, споглядання гарного виду тощо.

Активними – здатними приносити прибуток, оживляти ділову та культурну активність у громаді, покращувати мікроклімат і підвищувати цінність земель громади.

Облаштування громадських просторів особливо потребує врахування гендерного аспекту, адже це простір для громадської діяльності: спілкування, дозвілля, творчості, відпочинку. Важливо, щоб цей простір був доступним, безпечним, безплатним,

комфортним та універсальним. На перший погляд, ці критерії однаково важливі для жінок і чоловіків, однак, наприклад, відчуття безпеки в чоловіків та жінок відрізняється. Ймовірність нападу і домагань у глухих кутах, високих кущах, при поганому освітленні для жінок більша, тож необхідно забезпечити належне освітлення, загальну видимість простору, а також захист від спеки та дощу, безпечні та чисті туалети. Такі парки, сквери, бульвари та площі потенційно відвідуватимуть більше жінок та дівчат, бо вони почуватимуться там безпечно. Водночас ці простори не маргіналізуються, бо створені за принципом «безпечно для жінки – безпечно для всіх» і функціонують в інтересах широкої громадськості

Основні етапи гендерного аудиту безпеки території:

1. Створення мультидисциплінарної команди та вибір місць аудиту.
2. Навчання команди методиці проведення гендерного аудиту безпеки території.
3. Безпосереднє проведення аудиту.
4. Визначення рекомендацій для підвищення рівня безпеки.
5. Поширення результатів аудиту в громаді.
6. Визначення плану дій та лобіювання змін.

Чому оцінка гендерного впливу важлива в контексті безпекових заходів, політик та програм?

З огляду на різні гендерні ролі, які виконують жінки і чоловіки, різний вплив загроз та небезпек оцінка гендерного впливу безпекових заходів, політик та програм на рівні громад, особливо в умовах повномасштабної війни, набуває надзвичайно важливого значення.

Оцінка гендерного впливу (ОГВ) – це особливий вид гендерного аналізу, який застосовується для прогнозування та визначення того, який вплив проекти, програми можуть мати на чоловіків та жінок. Ця методика спрямована на запобігання появі гендерної нерівності внаслідок прийняття нових рішень.

Українська законодавча база дає визначення оцінки гендерного впливу як процесу визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації державної політики на становище різних груп хлопців і дівчат, жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність (*Наказ Мінсоцполітики України "Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів" від 07.02.2020 N 86*).

Основне питання оцінки гендерного впливу полягає у визначенні того, чи нормативний документ, політика або програма зменшують, підтримують або посилюють гендерну нерівність.

ОГВ передбачає двосторонній підхід: з одного боку, аналіз поточної ситуації та прогнозований вплив на жінок і чоловіки, якщо політика буде реалізована. Для застосування означеного інструменту розроблено методичні рекомендації (*наказ Мінсоцполітики України № 257 від 14 квітня 2020 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ»*). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0257739-20#Text>)

Інструмент ОГВ дає змогу визначити ймовірність того, чи матиме певне рішення негативні наслідки стосовно рівності для жінок та чоловіків, тому головне запитання для оцінки гендерного впливу про те, чи нормативний документ, політика, програма зменшують, зберігають або, можливо, навіть посилюють гендерну нерівність.

Окрім запобігання негативним наслідкам оцінка гендерного впливу також може бути використана як інструмент, який дозволить уникати розробки стратегічних і програмних документів, що можуть призвести до дискримінаційних наслідків або посилити нерівність між жінками та чоловіками.

Групи людей, які проживають на певній території, не є однорідними, тому їхнє становище, можливості та потреби суттєво різняться. За допомогою оцінки гендерного впливу можна не лише проаналізувати відмінності у становищі жінок і чоловіків та/або їхніх груп (наприклад, у доступі до ухвалення рішень з питань безпеки та інших, до освіти, соціальних послуг, медичного забезпечення, зайнятості тощо), але й проаналізувати потенційні наслідки для різних груп жінок і чоловіків, зокрема з числа вразливих, наприклад ВПО. Це дозволяє вчасно визначити потенційно негативні наслідки та перешкоди, ідентифікувати ризики та розробити заходи щодо їх зменшення.

Наприклад, рішення щодо закриття дошкільних навчальних закладів в умовах війни через відсутність найпростішого укриття, замість його будівництва або укладання договорів з іншими установами, які мають укриття і розташовані неподалік, непропорційно вплине на жінок і чоловіків, які працюють. Через усталені гендерні ролі,

переважно жінки змушені будуть перейти на неповний робочий день, часткову зайнятість або й взагалі звільнитися з роботи для догляду за дітьми.

Оцінку гендерного впливу насамперед слід застосовувати до таких документів, як стратегія розвитку громади, програма соціально-економічного та культурного розвитку громади, цільові програм. Проводити таку оцінку мають працівники/працівниці виконавчих органів ради, відповідальні за розробку проєктів стратегічних і програмних документів, звичайно пройшовши відповідне навчання на курсах підвищення кваліфікації, онлайн-навчання тощо. До процесу оцінки можна залучати працівників/працівниць відповідального структурного підрозділу з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, радник/радниця з гендерних питань (у разі призначення), представники/представниці громадських організацій, які представляють різні групи жінок і чоловіків, на яких поширюватиметься дія документу або певної активності, експерти/експертки, науковці/науковиці.

Слід зазначити, що до організаційно-розпорядчих документів та актів індивідуальної дії інструмент оцінки гендерного впливу можна не застосовувати.

Оцінку гендерного впливу можна проводити у такій послідовності:

- визначення переліку осіб або груп з урахуванням статі, віку, соціального стану тощо, які зазнаватимуть впливу від реалізації або дії стратегічного, програмного, іншого виду документа;
- збір та аналіз усіх можливих даних, наукові рекомендації, експертні думки, інші дані для розробки проєкту прогнозу гендерного впливу;
- визначення кола заінтересованих сторін, на які впливатиме реалізація стратегії/програми/заходу. та здійснення загального аналізу становища осіб або груп з урахуванням статі, віку, соціального стану тощо;
- формування прогнозів про позитивні, негативні впливи на становище, потреби та ключові інтереси, а також можливі ризики для осіб або груп з урахуванням статі, віку, соціального стану тощо;
- партисипативна складова: ознайомлення заінтересованих сторін зі змістом пропонованих новацій з метою отримання від них відгуку щодо прогнозів можливої зміни стану задоволення їх інтересів у разі прийняття відповідного рішення, тобто проведення консультацій/комунікації з особами або групами з урахуванням статі, віку, соціального стану тощо для з'ясування позитивних, негативних впливів на їхнє становище, потреби та ключові інтереси, а також можливих ризиків;
- верифікація (підтвердження) наданих заінтересованими сторонами прогнозів галузевими фахівцями (експертами) (представниками державних органів, наукових установ, аналітичних центрів або громадських організацій, які є досвідченими спеціалістами у конкретній сфері);
- узагальнення результатів оцінки гендерного впливу та ухвалення рішень з їх урахуванням.

Прикладом може слугувати оцінка гендерного впливу на сектор безпеки та оборони України, проведена у 2017 році⁷.

7

https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/2_viddilu/gender/02%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/08%20%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%83%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D1%96%20%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%202017%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf

Які переваги гендерно орієнтованого врядування?

Коли ми дивимося на світ та громаду крізь гендерну оптику, то зауважуємо людей різної статі, віку, місця проживання, стану здоров'я. Перш, ніж прийняти рішення, ми консультиємося з ними та досліджуємо їхні потреби. Ми запитуємо, а які групи жінок і чоловіків, дівчат і хлопців користуються послугами та інфраструктурою? Які – не користуються та чому? Міркуємо, які групи жінок і чоловіків зможуть долучитися до участі у громадських слуханнях чи загальних зборах громадян? Обираємо оптимальний час і місце для проведення заходів, щоб жінки та чоловіки з різним станом здоров'я та різним соціальним досвідом мали можливість доєднатися. Коли робимо заходи, наприклад, до Дня молоді, то пам'ятаємо, що вони мають бути цікаві не лише для дівчат і хлопців 15 років, а й для тридцятирічних жінок і чоловіків. Думаємо, як долучити до процесу прийняття рішень жінок і чоловіків із вразливих груп населення? Коли створюємо громадський простір, то дбаємо про комфорт та інтереси жінок і чоловіків пенсійного віку, молоді, малолітніх дітей і їх тат і мам, дівчат і хлопців підліткового віку, жінок і чоловіків з інвалідністю. При розробці будь-яких послуг у першу чергу думаємо: «А для кого вони?» І якого результату ми прагнемо?

Хто ж такі «ми» - від імені яких перераховано види діяльності із гендерно орієнтованого врядування? Насамперед – це представники та представниці управлінської ланки – посадові особи органів місцевого самоврядування, державні службовці, депутатський корпус. Ці та інші людино центричні заходи впроваджують фахівці та фахівчині, які розуміють, що гендерна чутливість є ознакою професійної компетентності. Гендерна оптика пропонує управлінські знахідки, здатні покращити якість життя жінок і чоловіків. Дає можливість ухвалювати рішення в інтересах різних груп жінок і чоловіків, усувати чи запобігати нерівності, створювати можливості для самореалізації.

Що таке «гендерно орієнтоване врядування»?

Гендерно-орієнтоване врядування (ГОВ) передбачає включення гендерного підходу в процеси прийняття рішень на всіх рівнях управління задля забезпечення гендерної рівності та соціальної справедливості. За такого підходу (способу реалізації публічної влади) потреби та пріоритети різних груп жінок і чоловіків враховуються при формуванні політики, плануванні, розподілі бюджету та наданні послуг. Гендерно-орієнтоване врядування передбачає залучення жінок і чоловіків у їх різноманітні до прийняття рішень та розвитку громади.

Гендерно орієнтоване врядування засноване на засадах недискримінації та протидії нерівності, а отже, на концепції прав людини. Цей підхід передбачає, що допомога щодо реалізації прав буде надана кожній людині і створюватимуться сприятливі умови для подолання дискримінації або виключення, якої часто зазнають жінки і чоловіки, які належать до вразливих груп.

Для того, аби гендерно орієнтоване врядування працювало повною мірою необхідно забезпечити три основні складові: 1) рівну участь жінок і чоловіків у прийнятті рішень; рівні можливості впливати на процес управління в політичній, економічній, соціальній та інших сферах; отримання рівної вигоди від розвитку.

ГОВ базується на гендерному підході до усіх складових стратегування та впровадження управлінських рішень. У межах українського законодавства гендерний підхід — це стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід’ємної складової планування, реалізації, моніторингу й оцінювання політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ. Метою гендерного підходу є перерозподіл влади, впливу та ресурсів на засадах гендерної рівності та справедливості шляхом створення рівних можливостей для жінок і чоловіків.

Гендерний підхід зауважує, що однаковий підхід до жінок і чоловіків не завжди веде до однакових результатів, зважаючи на наявну нерівність. Тому слід працювати у двох руслах: брати до уваги досвід, потреби та інтереси жінок і чоловіків, а також передбачати конкретні заходи щодо просування прав і розширення можливостей жінок, адже саме жінки зазнають дискримінації у багатьох сферах.

Гендерна політика в цілому визначається як діяльність державних інституцій, спрямована на гарантію та реалізацію рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві. Саме тому гендерно чутливі управління та адміністрування є невід’ємними складовими гендерно орієнтованого врядування.

- *Публічне управління — це процес колективного прийняття та реалізації стратегічних рішень на основі узгодження і координування мети та дій усіх ключових учасників.*
- *Публічне адміністрування — це регламентована законами й іншими правовими актами діяльність суб’єктів публічного адміністрування, що спрямована на прийняття адміністративних рішень; надання адміністративних послуг тощо.*

У контексті ГОВ публічні послуги мають не тільки відповідати потребам жінок і чоловіків, які належать до різних груп, а й забезпечувати гендерну справедливість. Тому публічні послуги можуть бути однаковими лише тоді, коли потреби й інтереси жінок і чоловіків збігаються, та різними, якщо у потреби, інтереси, переваги, обов’язки і можливості, які мають жінки та чоловіки різняться.

Отже, практичними інструментами гендерно орієнтованого врядування є збір гендерної статистики, що включає дані розрізнені за статтю, їх інтерпретацію (індикатори або показники); гендерний аналіз (важливо обрати релевантний до завдання вид гендерного аналізу); гендерний аудит (гендерний аудит доступності, гендерний аудит безпеки території, гендерний аудит підприємства, організації, установи; гендерно орієнтоване бюджетування, гендерний моніторинг і оцінювання; організація та надання гендерно чутливих послуг.

В основі гендерно орієнтованого врядування мають бути гендерночутливі рішення. Гендерний підхід має бути застосований як в процесі управління (наприклад, під час розроблення нормативно-правових актів стратегічного спрямування), так і адміністрування (закріплення в політиках, процедурах, що унормовують роботу посадових осіб).

Гендерний підхід необхідно застосовувати на всіх етапах ухвалення рішень — від підготовки до оцінки результатів.

Щоб впроваджувати гендерно орієнтоване врядування необхідно насамперед збирати гендерну статистику у різних сферах та використовувати ці дані. Важливо

проводити гендерний аналіз у різних сферах та приймати рішення на основі отриманих результатів. Необхідно враховувати гендерний підхід під час написання стратегій, цільових та бюджетних програм. Також впроваджувати гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі та реалізовувати гендерні бюджетні ініціативи. Доцільно обирати гендерно чутливі форми і способи залучення громадян, проводити гендерно чутливі інформаційні кампанії, використовувати гендерно чутливе мовлення. А ще застосовувати гендерний підхід у наданні послуг та підвищувати рівень компетентності фахівців і фахівчинь з питань реалізації гендерної політики.

Як забезпечити справедливість при розподілі бюджетних коштів?

Чому значні кошти, які виділяють держава та місцева влада, не завжди задовольняють потреби жінок і чоловіків, дівчат і хлопців? Як враховувати інтереси різних груп населення та справедливо розподіляти ресурси? Яким чином поєднуються управління фінансами та питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків? На ці та інші запитання допомагає відповісти відносно нова для України та визнана в усьому світі технологія – гендерно орієнтованого бюджетування. Вперше її застосувала Австралія у 80-х роках минулого століття, а сьогодні – понад сто країн світу мають її у своєму арсеналі управлінської майстерності. Гендерно орієнтоване бюджетування включає в себе усе різноманіття процесів, інструментів і методик, що використовуються для оцінки впливу бюджетів на різні групи жінок та чоловіків. Це стосується усіх сфер та питань життєдіяльності суспільства, оскільки всі бюджети мають соціальні наслідки і впливи на різні групи жінок та чоловіків.

Рада Європи визначає гендерне бюджетування як застосування комплексного гендерного підходу до бюджетної політики на державному та місцевому рівнях⁸.

У нормативному полі України поняття «гендерно орієнтованого бюджетування» має назву «гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі» і означене, як врахування гендерних аспектів на всіх стадіях бюджетного процесу та висвітлення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків⁹.

У межах даної технології у центрі формування політики та бюджету перебувають ЛЮДИ – жінки та чоловіки різного віку, місця проживання, стану здоров'я тощо. Це значить, що їх потреби, інтереси, можливості та пріоритети мають бути враховані під час написання стратегій, цільових, бюджетних програм та у процесі надання публічних послуг.

Завдяки застосуванню гендерно орієнтованого бюджетування гендерні проблеми стали помітними крізь призму розподілу ресурсів. З проаналізованих програм навіть складно навести приклад, де було б паритетне представництво та справедливий розподіл ресурсів. Гендерні дисбаланси на рівні користувачів, надавачів послуг та видатків, на жаль, спостерігаються у різних сферах – освіті, культурі, охороні здоров'я, спорті та інших. Фактично створено доказову базу доцільності використання цієї управлінської технології. Включення гендерної перспективи до бюджетного процесу допоможе не лише підвищити ефективність видатків державного та місцевих бюджетів, а й впроваджувати трансформаційні заходи, що дійсно скорочують гендерні розриви та утверджують гендерну рівність.

ГОБ – це не разовий захід, це системна робота. В Україні застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі рекомендується здійснювати у такій послідовності:

⁸ Гендерно орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика, 2016. – <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12562.pdf>

⁹ Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19>.

- 1) Огляд нормативно-правових актів та інших документів, які містять інформацію про гендерну рівність (відповідно до змісту бюджетної програми);
- 2) Проведення гендерного аналізу бюджетних програм;
- 3) Прийняття рішень за результатами гендерного аналізу бюджетних програм;
- 4) Моніторинг виконання гендерно чутливих бюджетних програм.

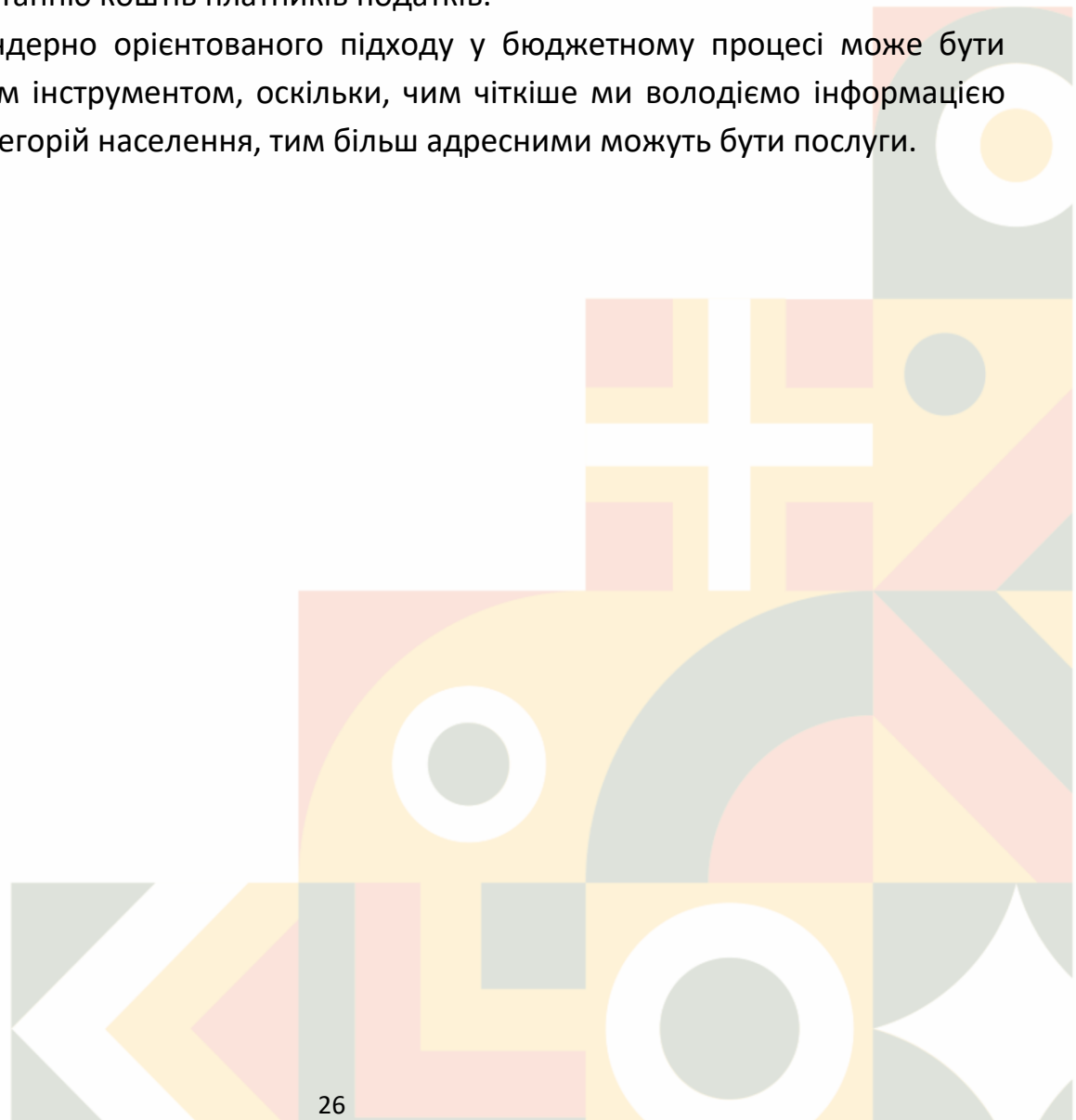
(детальніше ці питання Ви можете опрацювати у межах онлайн-курсу «Гендерно орієнтований підхід в бюджетному процесі» на платформі Edera).

Наразі є всі передумови для того, щоб ГОБ став звичною управлінською процедурою, адже закладено нормативне підґрунтя для реалізації ГОБ, проаналізовано велику кількість цільових та бюджетних програм у різних сферах, внесено зміни у документи, що застосовуються у бюджетному процесі, створено відеокурси (на Prometheus, Edera) та посібники.

Громади все більше розуміють переваги від застосування ГОБ. Серед них:

- ✓ підвищення якості послуг для населення;
- ✓ більш ефективний та справедливий розподіл ресурсів завдяки спрямуванню видатків на задоволення потреб жінок, чоловіків та/або їх груп;
- ✓ залучення широкого кола зацікавлених осіб до прийняття рішень в інтересах громади;
- ✓ утвердження гендерної рівності;
- ✓ підвищення іміджу органів місцевого самоврядування завдяки раціональному та прозорому використанню коштів платників податків.

Застосування гендерно орієнтованого підходу у бюджетному процесі може бути хорошим антикризовим інструментом, оскільки, чим чіткіше ми володіємо інформацією про потреби різних категорій населення, тим більш адресними можуть бути послуги.

Як організувати системну роботу з надання послуг внутрішньо переміщеним особам у притулках (шелтерах)?

Цей розділ підготовлений Павлик Надією (докторкою педагогічних наук, дослідницею Орхуського Інституту Поглиблених Досліджень, професоркою кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка) у межах дослідження «Особливості надання послуг внутрішньо переміщеним особам жіночими громадськими організаціями та волонтерськими рухами», 2022 р.

Притулок (або шелтер) для жінок, в тому числі з дітьми, виступає ключовим ресурсом соціальної підтримки для збереження життя, здоров'я, можливості задоволення потреб та створення стартових умов подальшої соціальної інтеграції. Притулок (тимчасовий або довготривалий) визначається ООН як придатне для проживання критичне житлове приміщення, що створює безпечне і здорове середовище, зберігаючи гідність та приватність.

Світові стандарти щодо створення та функціонування притулків дозволяють визначити вихідні орієнтири для підтримки, менеджменту, контролю й оцінки їх діяльності. Досвід міжнародних організацій із підтримки людей, які переживають війни, військові конфлікти, екологічні катастрофи й інші небезпеки, які людина не може подолати самотійно, свідчить, що при організації діяльності притулків важливим є **дотримання певних принципів**, наприклад:

- залучення ВПО до процесу прийняття рішень;
- інклюзивний підхід до роботи; управління ризиками для безпеки людей (включно з емоційною й матеріальною);
- поцінювання психічного, фізичного та соціального здоров'я працівниць/працівників і волонтерок/волонтерів притулків;
- повага та сприяння утвердженню фундаментальних цінностей (гуманізму, нейтралітету, неупередженості та незалежності);
- орієнтований на потреби підхід;
- забезпечення того, щоб інтереси постраждалих від війни жінок і дітей залишалися в центрі уваги;
- дотримання принципів «не нашкодь»;
- зосередженість на результатах, а не на вхідних ресурсах або методах допомоги;
- створення синергії з додатковими гуманітарними втручаннями та зв'язків з довгостроковими ініціативами;
- об'єктивний, незалежний і регулярний моніторинг якості послуг.

Нами були проаналізовані міжнародні документи, які визначають стандарти створення та функціонування притулків, зокрема: Emergency Handbook: Посібник УВКБ ООН щодо гнучкого, ефективного реагування на надзвичайні гуманітарні ситуації в громаді (Агентство ООН у справах біженців); Humanitarian Shelter and Settlements Guidelines (Європейська комісія); Global Shelter Cluster Information Management and Assessment Toolkit

Важливими спільними рисами означених документів вважаємо:

- * урахування віку, статі та різноманітності станів людей;
- * прагнення до збереження/відновлення єдності сімей;
- * дотримання мінімальних стандартів критої житлової площі на людину (згідно Житлового Кодексу України в редакції Закону №2215-IX від 21.04.2022 мінімальна площа для проживання однієї людини становить 9 кв. м.; згідно стандартів ООН у країнах з холодним кліматом – від 4,5 до 5,5 кв. м. площі зі стелею висотою 2 м.);
- * врахування географічних, кліматичних, культурних, освітніх особливостей життя громади; за можливістю, побудова та спосіб організації простору притулку повинен бути знайомим (типовим) для людей;
- * забезпечення мешканок та їх дітей і мешканців ключовими побутовими предметами для життя;
- * планування терміну придатності служби окремих матеріалів і предметів, включно з їх обслуговуванням, посиленням, заміною;
- * пріоритетизація індивідуальних сімейних форм поселення у порівнянні зі спільним розміщенням як таких, які є важливими для створення приватності, емоційного комфорту та психологічної безпеки людей;
- * усвідомлення та врахування особливих потреб окремих людей;
- * залучення бенефіціарок до будівництва/влаштування притулків для формування почуття приналежності та імпауерменту (уповноваження); за можливістю, притулок повинен передбачати можливість модифікації його приміщень відповідно до індивідуальних потреб.

Основні функції притулків, згідно з посібником щодо забезпечення якості гуманітарного реагування у ситуаціях лиха і конфлікту SPHERE (2018)¹⁰, висвітлено на рис. 1.

Функції притулків	Захист від несприятливих зовнішніх умов
	Надання засобів до життя ; сприяння можливостям для роботи
	Забезпечення безпеки ; захист від зовнішніх загроз
	Охорона здоров'я ; захист від хвороб
	Підтримка сімей та спільнот ; створення безпечного місця для життя та спілкування сімей і спільнот
	Захист гідності та прав людини; забезпечення приватності

Рис. 1. Функції притулків, SPHERE (2018)

Загалом, у міжнародній практиці розрізняють три **типи притулків**: надзвичайний (екстрений), тимчасовий і постійний (довготривалий). Визначена класифікація побудована на терміні перебування людей, однак має додаткову різницю у функціях, які забезпечує той чи інший тип притулку: порятунок, допомога, підтримка, реабілітація чи розвиток. Надзвичайний (екстрений) притулок може не забезпечувати потреби соціально-

¹⁰ Sphere Association. The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response, fourth edition, Geneva, Switzerland, 2018. www.spherestandards.org/handbook

психологічної підтримки жінок, однак має бути спрямованим на надання людям підтримки для прийняття ними довготривалих рішень.

Міжнародно визнаними кількісними стандартами проєктування й експлуатації притулків є Стандарти SPHERE (2018), які визначають необхідні вимоги щодо планування притулків, їх розміщення, організації життєвого простору, експлуатації побутових речей і оснащення, технічного обслуговування, забезпечення гарантій володіння, екологічної стійкості. Визначені стандарти ґрунтуються на таких правах людини, проголошених Гуманітарною хартією, як: право на гідне життя, право на захист і безпеку, право на отримання гуманітарної допомоги залежно від потреб.

Представлені у посібнику SPHERE будуються на концепті «адекватності» притулку, розкриває відповідність таким вимогам:

Згідно концепту функціонування притулків, житло – це більше, ніж чотири стіни та дах

стандарти
що
притулку

- **доступність**, що дозволить клієнтам отримувати необхідні товари та послуги для гідного життя;
- **придатність для проживання**, що забезпечує фізичну безпеку, надаючи захищений і достатній життєвий простір, доступ до питної води, засобів санітарії та гігієни, можливості зберігати і готувати їжу;
- **культурна прийнятність** як відповідність прийнятим культурним і соціальним нормам;
- **інклюзивність**;
- **територіальна включеність**, тобто розміщення притулку таким чином, щоб забезпечувати доступ до засобів існування та базових публічних послуг.

Кризи посилюють існуючу соціальну нерівність людей, тому допомога притулків повинна бути скерована, передусім, на групи жінок, які мають нижчу здатність до самостійного виходу з кризи або обмежений доступ до ресурсів через фізичні, культурні, економічні та соціальні перешкоди. Відповідно, при організації роботи притулку важливо враховувати:

- правовий статус осіб;
- дискриміновані й/або соціально ізольовані групи жінок.

Опрацьовані стандарти та методичні ресурси не визначають різниці між терміном проживання людей у притулках з позиції відповідного будівництва, оснащення чи організації стандартизованих вимог до роботи. Представлені нижче стандарти є універсальними щодо типу притулку. Більш детально можна ознайомитися з ними у першоджерелі.

В основі планування діяльності притулків лежить визначення й оцінка потреб жінок з наступною розробкою можливих варіантів реагування

Ключові дії	Індикатори	
Працюйте з постраждалими жінками, а також національними та місцевими органами влади, щоб проаналізувати потреби та можливості у житлі та поселеннях	План притулку і розселення враховує основні потреби цільової категорії та погоджується приймаючою громадою та відповідними органами влади	
Визначте безпосередні потреби та можливості для внутрішньо переміщеного населення; окремо розгляньте будь-які специфічні потреби груп ризику	Відсоток постраждалих жінок, які вказали, що надання притулку та допомога в поселенні відображає їхні потреби та пріоритети і сприяє більш тривалим рішенням	
Співпрацюйте із зацікавленими сторонами, щоб визначити найбільш ефективні та відповідні варіанти допомоги та способи їх надання	Оцінка	Переглядайте та коригуйте комбінацію варіантів з часом у міру зміни ситуації
	Допомога і реалізація	
Розробіть план притулку та розселення у координації з відповідними органами влади	Фінансова підтримка Матеріальна (натуральна) допомога Підрядні роботи/ замовлення Технічна допомога Нарощування потенціалу Сприяння інтеграції	

Під час планування важливо врахувати, що приймаючі громади також відчують на собі наслідки війни, окрім того, вони ділять свій публічний і приватний простір, що включає спільне використання таких послуг, як медичні центри чи школи, або дію в якості приймаючої сім'ї. Може існувати реальна або уявна конкуренція з переміщеними жінками за робочі місця, послуги, інфраструктуру та ресурси. Рішення мають передбачати справедливу та цілеспрямовану підтримку, яка не створює додаткових ризиків чи загроз у спільноті.

Безпечний житловий простір дуже важливий для добробуту людей. Основна людська потреба і право – мати місце для сім’ї, щоб жити, відчувати себе в безпеці та з гідністю виконувати різноманітні важливі види праці та діяльність для заробітку

Ключові дії	Індикатори	
Забезпечте житловий простір, який відповідає різноманітним потребам щодо сну, приготування їжі та харчування, поважаючи місцеву культуру та спосіб життя	Відсоток жінок, які мають достатній життєвий простір у притулках і безпосередньо навколо них для виконання повсякденних справ	Мінімум 3,5 кв. м. житлової площі на особу, виключаючи місця для приготування їжі, ванної кімнати та санітарних вузлів; 4,5–5,5 кв. м. житлової площі на особу в холодному кліматі або в міських умовах, включаючи внутрішні приміщення
Забезпечте основний дах і стіни для мешканок та їх майна, пропонуючи фізичну безпеку, гідність, приватність і захист від погодніх умов	Відсоток притулків, які відповідають узгодженим технічним стандартам та є культурно прийнятними	
Облаштуйте туалети, зони для прання, купання, спілкування та ігрові зони, заходи із працевлаштування.	Відсоток людей, які отримують допомогу в притулку та почуваються в безпеці	
	Реалізація	
Забезпечте оптимальні умови освітлення, вентиляції та теплового комфорту	Проконсультуйтеся з жінками в притулку, зокрема з тими, хто стикається з обмеженнями мобільності або доступу; максимально залучайте їх до визначення типу допомоги, яка має бути надана. Врахуйте, що людям з інвалідністю знадобиться додатковий простір. Жінкам, дівчатам і тим, хто потребує допомоги з особистою гігієною, часто також потрібен додатковий простір	Перенаселеність збільшує ризик поширення інфекцій або захворювань. Зменшений простір може призвести до ризиків захисту, зниження безпеки та конфіденційності.
Переконайтеся, що простір, який безпосередньо оточує житлове приміщення, забезпечує безпечний доступ до основної діяльності		

Житловий простір має бути достатнім для повсякденних дій, таких як сон, приготування та споживання їжі, миття, одягання, зберігання їжі та води, а також захист домашнього майна та інших основних активів. Він повинен забезпечувати конфіденційність і відокремлення відповідно до вимог між статями, різними віковими групами та сім’ями в межах даного притулку відповідно до культурних і соціальних норм.

Продумайте приміщення для збору членів сім’ї, а також для догляду за немовлятами, дітьми та хворими або пораненими людьми. Зверніть увагу на зміну використання простору вдень і вночі

Допомога з предметами домашнього вжитку сприяє відновленню та збереженню здоров'я, гідності та безпеки, а також виконання повсякденних домашніх справ у домі та навколо нього

Ключові дії	Індикатори	
Враховуйте різні потреби в побутових речах відповідно до віку, статі, інвалідності, соціальних і культурних звичаїв і розміру сім'ї	Жінки мають достатню кількість одягу відповідної якості (мінімум два повних комплекти одягу на особу, потрібного розміру, відповідного культурі, сезону та клімату й адаптованого до будь-яких конкретних потреб)	Розподіл: плануйте ефективні та справедливі методи розподілу, консультуючись із місцевою владою та постраждалим населенням. Переконайтеся, включеність вразливих осіб та їх доступ як до інформації, так і до розподілу допомоги.
Пріоритезуйте доступ до речей для домашніх справ, особистого одягу, особистої гігієни, а також для забезпечення безпеки та здоров'я	Жінки мають достатню речей відповідної якості для безпечного, здорового та приватного сну (мінімум одна ковдра та постільна білизна на людину). У холодному кліматі потрібні додаткові ковдри.	
Врахуйте, що можна отримати на місцевому рівні за рахунок допомоги готівкою чи ваучерами, а також через місцеві, регіональні чи міжнародні поставки натуральної допомоги	Жінки мають достатню кількість відповідних предметів для приготування, споживання та зберігання їжі (на сім'ю або групу з 4-5 осіб: 2 сімейні каструлі з ручками та кришками, 1 миска для приготування або подачі їжі, 1 кухонний ніж і 2 сервірувальні ложки. На особу: 1 тарілка, 1 набір посуду та 1 посудина для пиття).	Предмети побуту слід надавати як частина загального плану. При вказівці типу, кількості та якості речей, визначте пріоритет предметів, які рятують життя.
Стежте за наявністю, якістю та використанням предметів побуту та адаптуйте їх за потреби. Плануйте поповнення у випадках тривалого проживання	Відсоток жінок, які мають доступ до достатнього, безпечного та доступного енергопостачання для підтримки теплового комфорту, приготування їжі та забезпечення освітлення	

Необхідні предмети домашнього вжитку повинні бути доступні в достатній кількості та якості, враховуючи:

- сон, тепловий комфорт та особистий одяг;
- зберігання води, приготування та зберігання їжі, прийом їжі та пиття;
- освітлення;
- приготування їжі, кип'ятіння води та опалення, включаючи паливо або енергію;
- засоби гігієни, включаючи предмети гігієни під час менструального циклу або при нетриманні сечі;
- захист від комах; наприклад, москітні сітки;
- пожежна безпека і димобезпека.

Моніторинг після розповсюдження: оцініть відповідність як процесу розповсюдження, так і самих предметів домашнього вжитку. Якщо предмети не використовуються або продаються на ринку, або якщо є затримки в доступі до предметів, адаптуйте процес або продукти. Майте на увазі, що потреби змінюватимуться з часом, і програми повинні адаптуватися до цих змін.

Рекомендації щодо організації роботи шелтерів/притулків екстреного та довгострокового перебування

- Мати анкету оцінки потреб клієнтки та надавати її при заселенні до Притулку, а також анкету зворотнього зв'язку/анкету оцінки послуг при виселенні;
- Для мінімізації поширення COVID-19 було доцільно мати експрес-тести на території закладу. Також на добровільних засадах та зі збереженням конфіденційності за можливості можна запропонувати для проходження тести на ВІЛ та гепатити.
- До притулку не влаштовуються постраждалі особи: у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння; з ознаками гострих інфекційних та венеричних захворювань; у разі наявності в них психічних захворювань у гострій стадії, хронічних психічних захворювань у стадії загострення, пограничних станів, що супроводжуються розладами поведінки, шкідливими для хворого та інших осіб; з інфекційними захворюваннями шкіри та волосся, хворі на туберкульоз; за інших обставин, що свідчать про безпосередню небезпеку особи або для інших осіб. Зазначені постраждалі особи підлягають невідкладному направленню до закладів охорони здоров'я.
- Кількість працівниць/працівників, залучених до діяльності притулків, може бути різною, що залежить від можливостей надавати комплекс послуг. Але менеджерка/адміністраторка Притулку має бути на постійній основі в кожному із видів притулків. Решта персоналу може залучатися на певний час залежно від потреби (н-д, психологиня, юристка/юрист, соціальні працівниці).
- У ситуації, коли сім'я евакуювалася разом із чоловіком, але чоловіку заборонено жити у притулку разом з дружиною та/або дитиною, важливо проговорити правила взаємодії та заборони/дозволу відвідування чоловіками притулку для побачень з родиною для того, щоб подбати про безпеку інших клієнток Притулку та унеможливити конфлікти на цьому ґрунті.
- Адміністрації притулку доцільно мати розгалужену мережу соціальних партнерств з різними установами та організаціями (медичними, соціальними, правоохоронними та ін.), щоб у разі потреби надати системну підтримку жінкам та жінкам з дітьми.
- Необхідно подбати про можливість отримання клієнтками, в тому числі їх дітьми, психологічної підтримки та допомоги у разі потреби.
- Жінки та жінки з дітьми, які планують виїхати за кордон, можуть потребувати юридичної підтримки, а саме підготовки належних документів для виїзду та інформаційно-просвітницької консультації про правила безпеки за кордоном, контакти консульств та інших установ, куди можна звернутися у разі потреби, щоб не потрапити у торгівлю людьми. Поряд з тим важливо прокомунікувати, як буде спілкуватися жінка за кордоном, якщо вона не знає мови країни, куди планує вирушити. Для цього, наприклад, варто порекомендувати мати завантажений додаток із голосовим перекладачем. Також використання додатків із картами для орієнтування на місцевості є дуже доречним. Під час консультивання жінок важливо переконатися, чи усвідомлюють вони особливості перебування в країні, куди планують вирушити, чи

знають про програми підтримки ВПО (якщо організація має таку спроможність, то може поінформувати жінок про можливості з достовірних джерел).

**Рекомендації щодо організації притулку
довготривалого перебування різних груп жінок з числа ВПО**

- Під час вибору приміщення для облаштування Притулку по можливості обирати/будувати/ремонтувати його з урахуванням принципів універсального дизайну, щоб простір Притулку був безбар'єрним для різних цільових груп клієнток Притулку, в тому числі маломобільних (жінки з немовлятами, жінки з дітьми з інвалідністю, жінки старшого віку);
- Мати розроблену анкету оцінки потреб клієнтки та індивідуальний план адаптації та інтеграції клієнтки в приймаючу громаду, який складається разом із залученими фахівцями (соціальною працівницею, психологинєю, коучеркою, менторкою та ін.).
- Важливо зауважити, що термін перебування у Притулку може бути або окремо визначені ГО, або корелюватися залежно від ресурсного стану клієнтки та можливостей забезпечити самостійно себе (та у разі наявності – дітей) житлом і необхідними речами. Відтак дуже важливою у цьому контексті є організація та надання належної психологічної підтримки клієнткам Притулку, а також їхнім дітям, організація курсів перенавчання чи підвищення кваліфікації задля пошуку роботи та працевлаштування, організації заходів для соціалізації та адаптації на новому місці (н-д, екскурсія по місту з розумінням, де надаються різні публічні послуги, де знаходяться ринки, дошкільні навчальні заклади, школи та інші важливі установи).
- На території Притулку одночасно можуть проживати різні групи жінок (вагітні жінки, жінки зі немовлятами та малолітніми дітьми, жінки з дітьми з інвалідністю, жінки старшого віку та ін.), тому варто проводити інтеграційні заходи, які б запобігали конфліктам, а також врахувати індивідуальні потреби клієнток. Зокрема, під час розміщення у притулку жінок з немовлятами важливо подбати про сповивальний столик, дитяче ліжечко, ванночки для підмивання, місце для дитячих горщиків тощо;
- При забезпеченні гуманітарними гігієнічними наборами потреби жінок різного віку (н-д, для жінок фертильного віку подбати про наявність прокладок та тампонів для менструації, прокладок для щоденного використання; для жінок старшого віку подбати про урологічні прокладки; для жінок, які перебувають у стані лактації, забезпечити лактаційні прокладки);
- Для психо-фізичного розвантаження та подолання наслідків стресу передбачити можливість відвідування клієнтками Притулку занять лікувально-оздоровчого характеру (масаж, йога, медитація, відвідування басейну, оздоровча гімнастика тощо).
- Для більш професійного та сфокусованого процесу надання послуг для ВПО Адміністрація Притулку може прийняти рішення щодо влаштування виключно однієї категорії жінок (наприклад, жінки з малолітніми дітьми або вагітні жінки, або жінки з інвалідністю чи жінки з дітьми з інвалідністю).

СЛОВНИК

БЕЗПЕКА – це такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними.

Безпека людини – такий стан людини, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до смерті, погіршення функціонування та розвитку організму, свідомості, психіки та людини в цілому і не перешкоджає досягненню певних бажаних для людини цілей.

Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам

(Режим

доступу:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0>)

ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ – форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнного конфлікту є війна та збройний конфлікт (стаття 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>)

ГЕНДЕР – соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок/чоловіків (наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>).

ГЕНДРНА РІВНІСТЬ – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства (закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>).

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ – вивчення відмінностей між жінками та чоловіками в умовах, потребах, рівнях участі, доступу до ресурсів та управління ними, повноваженнях у прийнятті рішень тощо, зумовлених усталеними в суспільстві гендерними ролями (нормами, очікуваними моделями поведінки, діяльністю, характерними рисами, що вважаються притаманними для чоловіків/жінок). (Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>).

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД – стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід'ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання

політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ (наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>).

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВА ЕКСПЕРТИЗА – аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>).

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА І ПОРЯДОК – захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз (стаття 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>)

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними (закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>).

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА – це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини (ст. 50 закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>).

МИР – стан спокою і гармонії, період між війнами. Термін мир вживається як у значенні миру в душі людини, так і в значенні миру групами людей, народами і державами. В останньому значенні мир не означає відсутності конфліктів, а згоду вирішувати конфлікти без застосування насилля, що приводить до війни (Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%80>)

НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних

матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності (*стаття 2 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI* Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>).

ОЦІНКА ГЕНДЕРНОГО ВПЛИВУ – процес визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації державної політики на становище різних груп хлопців і дівчат, жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність (*наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>).

ПРАКТИЧНІ ГЕНДЕРНІ ПОТРЕБИ – потреби, пов'язані з умовами, в яких опиняються жінки та чоловіки через їхні гендерні ролі, усталені в суспільстві (зокрема, асоціювання з жінками виконання обов'язків із догляду за дітьми та іншими членами сім'ї, ведення домогосподарства), а також із ситуаціями, що виникають у зв'язку з нерівністю в умовах життя і праці (щодо продуктів харчування, води, житла, доходів, медичної допомоги, працевлаштування тощо). (*Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>).

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЯ ЇХ НАСЛІДКІВ – скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, що здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного виду та рівня надзвичайної ситуації, і полягають в організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею, рятування населення і майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну (*стаття 2 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>).

РЕЗОЛЮЦІЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН 1325 “ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА” охоплює такі напрями діяльності:

забезпечення повної та рівноправної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень на всіх рівнях, у тому числі в мирних переговорах, діяльності щодо встановлення миру, реінтеграції та примирення; участі у виборах (як кандидатів, так і виборців), суспільно-політичній діяльності;

запобігання насильству за ознакою статі, у тому числі шляхом притягнення до відповідальності за порушення міжнародного права; забезпечення участі жінок у запобіганні виникненню, поширенню та відновленню насильницьких конфліктів, а також

усуненні причин їх виникнення, зокрема шляхом роззброєння, протидії всім формам експлуатації; підтримка мирних ініціатив та процесів розв'язання конфліктів;

захист прав і врахування потреб постраждалих в умовах конфліктів і після їх завершення, зокрема захист від різних форм насильства та переслідування (під час тривалих конфліктів збільшуються ризики потрапляння насамперед жінок і дівчат у ситуації торгівлі людьми, сексуального насильства, зґвалтування);

врахування особливих потреб жінок і дівчат, у тому числі вразливих категорій (зокрема біженців, внутрішньо переміщених осіб, жінок, які постраждали від насильства за ознакою статі та сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом), а також жінок-комбатантів, жінок-ветеранів під час надання послуг у сфері охорони здоров'я, психологічної та гуманітарної допомоги; забезпечення участі жінок в економічному відновленні та перехідному правосудді в конфліктних і постконфліктних ситуаціях (*Розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року» від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>*)

РІВНІ ПРАВА ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі (закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>).

РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків (закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>).

СИЛИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ – аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій (*стаття 2 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>*).

СИСТЕМА ОПОВІЩЕННЯ – комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення (*стаття 2 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>*).

СТАТЬ – сукупність ознак біологічних та фізіологічних особливостей особи (*наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>*).

СТРАТЕГІЧНІ ГЕНДЕРНІ ПОТРЕБИ – потреби, що спрямовані на усунення залежності жінок від чоловіків у суспільстві, пов’язані з розширенням можливостей жінок і залежать від конкретних соціальних, економічних і політичних умов (наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 7 лютого 2020 року № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>).

ТЕХНОГЕННА БЕЗПЕКА – відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на об’єктах, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення. Техногенна безпека характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Забезпечення техногенної безпеки є особливою (специфічною) функцією захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій (стаття 2 Кодексу цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>).

ЦІЛЬОВІ ГРУПИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ ДІЙ – внутрішньо переміщені особи; постраждалі від насильства, пов’язаного з конфліктом, зокрема сексуального; постраждалі від катувань/тортур під час утримання незаконними збройними формуваннями; особи, вразливі до потрапляння в ситуації торгівлі людьми, сексуального насильства, зґвалтування, катування; особи з інвалідністю, особи похилого віку, інші маломобільні групи, які проживають на територіях, наближених до районів воєнних (бойових) дій (лінії розмежування); особи, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та/або під юрисдикцією інших держав (перебувають у полоні/примусово вивезені до Російської Федерації /вимушено виїхали за кордон); близькі родичі та члени сімей учасників бойових дій, військовослужбовців, полонених, осіб, які мали статус зниклих безвісти за особливих обставин, місцезнаходження яких встановлене, загиблих учасників антитерористичної операції/операції Об’єднаних сил/військовослужбовців, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації; ветерани антитерористичної операції/операції Об’єднаних сил/військовослужбовці, які брали/беруть безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації; особи, які постраждали від торгівлі людьми; особи, які отримали інвалідність у зв’язку з пораненням, контузією, каліцтвом або захворюванням, одержаними внаслідок бойових дій та/або в період перебування в полоні, і пов’язаних із ними нещасних випадків; особи, які отримали поранення чи інші ушкодження здоров’я в районах воєнних (бойових) дій та/або в полоні, але яким не встановлено інвалідність; особи, які мали статус зниклих безвісти за особливих обставин, місцезнаходження яких встановлене;

жінки або чоловіки, які мають на утриманні малолітніх та неповнолітніх дітей, інших членів сім'ї;

особи, які зазнали матеріальних збитків через бойові дії та обстріли;

волонтери;

спеціалісти, залучені до надання допомоги та реабілітації (зокрема, військові психологи, фахівці мобільних медичних груп, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі);

особи, які ухвалюють рішення, пов'язані з розв'язанням конфліктів та питаннями безпеки, а також:

- жінки, які служать/працюють в секторі безпеки і оборони;

- жінки, які провадять діяльність, пов'язану з питаннями підтримки миру;

особи сектору безпеки і оборони, які постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема психологічного, та сексуальних домагань;

чоловіки і хлопці, на яких спрямовуються просвітницькі та інші програми *(Розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року» від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р.*

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>)

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal lines. The first 10 lines are solid black. The next 10 lines are dashed black, with a solid black line in the center of each pair.

